



# דף שבועי

בס"ד

פרשת מטות מסעי, תשפ"ד, מספר 1580

## פשט חדש בפרשת הנדרים: תופעת הנסתר הסתמי

### רענן אייכלר

הראשון של עיקרון זה, שהסכמתו של הגבר בשתיקה מתקפת את הנדר. היינו מצפים לראות בפסוק טז ביטוי של הצד השני של העיקרון, שהתנגדותו של הגבר מבטלת את הנדר. אך במקום זאת, אנו רואים מה שמוכן בדרך כלל כמקרה חדש, מקרה חמישי: "וְאִם הָפַר יָפַר אֶתְּם אַחֲרַי שָׁמְעוּ וְנָשָׂא אֶת עֹנֶה". פסוק זה מעלה כמה בעיות: ראשית, מדוע סיכום הפרשה נקטע? שנית, מדוע נתחב המקרה החמישי בין הסיכום (הקטוע) לבין נוסחת הסיכום, בנפרד מארבעת המקרים האחרים? בעיות אלו מומחשות בטבלה הבאה המציגה את מבנה הפרשה לכאורה:

תחילת פרשתנו היא "פרשת הנדרים" (במ' ל:ב-ז), קובץ חוקים העוסק בנדריים של נשים. רוב הקובץ ברור למדי. הוא פותח בהקדמה המציינת שמקור חוקים אלה בציווי ה' (פס' ב). הוא ממשיך במבוא המבהיר את העיקרון שבתשתית החוקים: שיש לקיים נדרים (פס' ג), ואח"כ הוא מתאר ארבעה מקרים של נדר מפי אישה. בכל מקרה ומקרה הדין הוא, שאם הגבר שהנודרת נמצאת תחת סמכותו<sup>1</sup> הסכים לנדר בשתיקה כששמע עליו, הנדר תקף. אך אם הגבר התנגד לנדר כששמע עליו, הנדר בטל, "וְהָיָה יְסֻלַח לָהּ" (על אי-קיום הנדר, כי הוא בטל).<sup>2</sup>

- המקרה הראשון (פס' ד-ו) הוא אישה הנודרת כשהיא תחת סמכותו של אביה.
  - המקרה השני (פס' ז-ט) הוא אישה שנדרה כשהייתה תחת סמכותו של אביה ועכשיו עברה להיות תחת סמכותו של בעלה כשנישאה לו.
  - המקרה השלישי (פס' י) הוא אישה הנודרת כשאינה תחת סמכותו של אף גבר, כיוון שהיא אלמנה או גרושה. כאן אין אפשרות שגבר יבטל את נדרה, ולכן נדרה תקף תמיד.
  - המקרה הרביעי (פס' יא-יג) הוא אישה הנודרת כשהיא תחת סמכותו של בעלה.
- לאחר מכן יש שלושה פסוקים שטיבם אינו ברור (פס' יד-טז), ובסוף יש נוסחת סיום (פס' יז). אלה הם שלושת הפסוקים שאינם ברורים:
- כָּל נָדַר וְכָל שְׁבִיעַת אֶסֶר לְעֹנֵת נִפְשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ וְאִישָׁה יִפְרֹנוּ. וְאִם הִחְרַשׁ יַחְרִישׁ לָהּ אִישָׁה מִיּוֹם אֵל יוֹם וְהַקִּים אֶת כָּל נִדְרֶיהָ אוֹ אֶת כָּל אֶסְרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַקִּים אֶתְּם כִּי הִחְרַשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוּ. וְאִם הָפַר יָפַר אֶתְּם אַחֲרַי שָׁמְעוּ וְנָשָׂא אֶת עֹנֶה.
- שני הפסוקים הראשונים נראים כתחילת סיכום של הפרשה. פסוק יד חוזר על העיקרון הכללי שנדרה של אישה תלוי בתיקופו או בביטולו על ידי הגבר שהיא נמצאת תחת סמכותו. פסוק טו מבטא את הצד

ב	הקדמה
ג	מבוא
ד	מקרה 1: אישה נודרת בבית אביה
ה	תת-מקרה א: האב שותק ומתקף את הנדר
ו	תת-מקרה ב: האב מתנגד ומבטל את הנדר
ז	מקרה 2: אישה שנדרה בבית אביה נישאת
ח	תת-מקרה א: הבעל שותק ומתקף את נדר
ט	תת-מקרה ב: הבעל מתנגד ומבטל את הנדר
י	מקרה 3: אישה נודרת כשהיא אלמנה או גרושה (אין אפשרות לתיקוף או לביטול)
יא	מקרה 4: אישה נודרת בבית בעלה
יב	תת-מקרה א: הבעל שותק ומתקף את הנדר
יג	תת-מקרה ב: הבעל מתנגד ומבטל את הנדר
יד	סיכום: תקפות הנדר תלוייה בגבר
טו	צד א: אם הגבר שותק הוא מתקף את הנדר
טז	מקרה 5?
יז	סיכום

\* פרופ' רענן אייכלר, המחלקת לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן.

\*\* דבר תורה זה הוא עיבוד של מאמרי: Raanan Eichler, "A Sin Is Borne: Clearing Up the Law of Women's Vows (Numbers 30)", *Vetus Testamentum* 71 (2021), pp: 317-328

1 לא אדון כאן בעצם האסימטריה החריפה בין גברים לנשים בפרשת הנדרים.

2 כל תת-מקרה ותת-מקרה מתחלק גם הוא לשני תת-תת-מקרים: נדר חיובי ("נדר") ונדר שלילי ("אסר").



שאינו תופס, ולכן נדרה תקף עדיין, ואז היא הפרה את נדרה, מדוע יתחייב הוא באשמת הפרת הנדר? הרי היא זאת שנדרה, והיא זאת שהפרה! פרשנים וחוקרים רבים מנסים לתרץ קושי זה בהזרקה מרכיב נוסף למקרה, למשל שהגבר כפה על האישה להפר את נדרה.<sup>9</sup> אבל ניסיונות אלה רק מחדדים את הקושי, שהרי המרכיב הנוסף, שלדעתם הוא המרכיב החיוני, לא נאמר בכתוב.

אציע פשוט חדש לפסוק זה בעקבות טובנה בדקדוק העברית המקראית. בעברית החדשה, הנושא של פועל בצורת רבים יכול להישאר בלתי מוגדר. למשל, "בשנת 1955 ייסדו את אוניברסיטת בר-אילן". לא אמרתי מי הם אלה שייסדו, וכאילו אמרתי "בשנת 1955 נוסדה אוניברסיטת בר-אילן". בעברית מקראית, גם הנושא של פועל בצורת יחיד יכול להישאר בלתי מוגדר. למשל, "עַל פֶּן קָרָא שְׁמָה בְּבֵל" (בר' יא:ט), כלומר, נקרא שמה בבל. או "וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיד חֲלָה" (בר' מח:א). כלומר, נאמר ליוסף שאביו חולה. על כך כתבתי במקום אחר כאן.<sup>10</sup>

אם רק נניח שהנושא התחבירי בהיגד "וַיִּנְשֵׂא אֶת עֹנָה" בפסוקנו הוא נושא בלתי מוגדר, הרי שאין פירושו "האיש יישא את עוונה" אלא "עוונה יינשא", וכל שש הבעיות נעלמות כאחד. אין כאן שום מקרה חדש, ואין כאן שום התחייבות של הגבר באשמת האישה. כל מה שיש כאן הוא השלמת סיכום הפרשה שהחל בפס' יד, בדיוק כפי שהיינו מצפים. פסוקנו אומר שאם הגבר מתנגד לנדר האישה כשהוא שומע עליו, הרי הנדר מבוטל, ואל לה לחשוש מהפרת נדרה, כי עוונה בגין ההפרה יינשא, כלומר, ייסלח ויימחל. ההיגד זהה במשמעותו להיגד שבסוף מקרים 1, 2 ו-4: "וְהָיָה יְסַלַח לָהּ".

אסיים בהצגת מבנה הקטע (פס' יד-טז) על פי הפירוש שהצעת:

י'ד	סיכום: תקפות הנדר תלויה בגבר
טו	צד א: אם הגבר שותק הוא מתקף את הנדר
טז	צד ב: אם הגבר מתנגד הוא מבטל את הנדר

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:  
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>  
 כתובת דוא"ל של הדף: [dafshv@mail.biu.ac.il](mailto:dafshv@mail.biu.ac.il)  
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן  
 יש לשמור על קדושת העלון

**עורך: ד"ר צבי שמעון**  
**עורכת לשון: רחל הכהן שייף**

9 רמב"ן (בהצגת עמדת ראב"ע), רלב"ג, אברבנאל, ספורנו, ר' נפתלי צבי יהודה ברלין בפירושו "העמק דבר" ורוב החוקרים החדשים שהתייחסו לבעיה.  
 10 "מי יצר את מרכיבי המשכן? תופעת הנסתר הסתמי", דף שבועי לפרשות ויקהל פקודי, תשפ"ג (מספר 1512).

שלישית, נראה שהמקרה החמישי מוגדר על פי התגובה של הגבר, ואם כן אין הוא מתאים לארבעת המקרים האחרים, המוגדרים על פי מעמד האישה הנודרת והמחולקים כל אחד ואחד לשני תתי-מקרים על פי תגובת הגבר. במילים אחרות, המקרה החדש לא היה צריך להיות מקרה חמישי אלא תת-מקרה שלישי בתוך מקרים 1, 2 ו-4.

הבעיה הרביעית היא שלא ברור מהו למעשה המקרה החדש. נראה כי מדובר בכך שהגבר מתנגד לנדר כשהוא שומע עליו. אבל, אם כן, הרי הוא זהה לכאורה לתת-מקרה השני במקרים 1, 2 ו-4. במה הוא שונה? פירוש אחד שהוצע הוא, שמשמעות הפועל "שמע" כאן הוא "הסכים", ואם כן הגדרת המקרה החמישי היא שהגבר מתנגד לנדר האישה **לאחר שכבר הסכים לו באופן פעיל**.<sup>3</sup> הקושי בפירוש זה הוא שמשמעות הפועל "שמע" בכל מקום אחר בפרשתנו היא "שמע" כפשוטו (פס' ה, ו, ח [פעמיים], ט, יב, יג, טו). פירוש אחר הוא שמשמעות המילה "אָחֲרֵי" כאן אינה "אחרי" סתם אלא "זמן ניכר אחרי", ואם כן הגדרת המקרה היא שהגבר מתנגד לנדר האישה **לאחר שיהוי משמעות**.<sup>4</sup> הקושי בפירוש זה הוא שזאת אינה המשמעות הרגילה של המילה "אָחֲרֵי".<sup>5</sup>

הבעיה החמישית היא שתוצאת המקרה החדש, דהיינו שהגבר נושא את (מתחייב ב-) עוון האישה, חריגה ביותר במחשבת המקרא. למונח "נשא עוון" יש שתי משמעויות הפוכות במקרא. הראשונה היא סילוק עול החטא מעל כתפי הפוגע והעברתו כביכול על ידי הנפגע אל עצמו או אל בא-כוחו, כלומר סליחה ומחילה. למשל, "שָׂא נָא פֶּשַׁע אֲחִיקָ" (בר' נ"ז) או "וַיִּנְשֵׂא אֶהָרֹן אֶת עֹון הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם' כח:לח). המשמעות השנייה היא רביצת עול החטא על כתפי הפוגע. כלומר, היעדר סליחה ומחילה. למשל, "וְהָאִשָּׁה הִיא תִּשָּׂא אֶת עֹנָהּ" (במ' ה:לא).<sup>6</sup> אין עוד מקום במקרא שבו אדם יחיד מתחייב בגין אשמת אדם אחר.<sup>7</sup> ואכן, ראב"ע, הטוען שיש למונח משמעות שלישית של העברת אשמה מאדם אחד לשני, מזכיר רק את הפסוק שלנו עצמו כדוגמה למשמעות שלישית זאת.<sup>8</sup>

הבעיה השישית היא, שתוצאת המקרה החדש, שהגבר נושא את עוון האישה, סותרת את העיקרון התשתיתי של הפרשה, שהנודר אחראי לקיים את נדרו. אם הגבר ניסה לבטל את נדרה של האישה בביטול

3 ספרי, רש"י, ר' יוסף בכור שור, המהר"ל מפראג בפירושו "גור אריה", ר' יעקב צבי מקלנבורג בפירושו "הכתב והקבלה", מלב"ם.

4 תרגום השבעים, התרגום המיוחס ליונתן, רשב"ם, ר' יוסף בכור שור, רמב"ן, אברבנאל, שד"ל ורוב החוקרים החדשים שהתייחסו לבעיה.

5 למשל, ברור שבהיגד "וַיִּהְיוּ יָמֵי אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה" הספירה מתחילה מיידי אחרי הולדת שֵׁת, ולא שאדם חי, נאמר, 803 שנים אחרי הולדת שֵׁת. בפרשת חנוכת המשכן, ברור מההקשר שהביטויים על אודות המזבח: "אַחֲרֵי הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ" (במ' ז:פח) ו"בַּיּוֹם הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ" (פס' י, פד) זהים במשמעותם.

6 ראו עוד: ברוך י' שורץ, "מה בין מונח למטפורה? נשא עון/ פשע/ חטא במקרא", **תרביץ** סג (תשנ"ד), עמ' 149-171.

7 המקרה הכי קרוב הוא הטענה באיכה ה:ז שהחברה מתחייבת באשמת אבותיה המנוחים. אפילו טענה זו נשללת ביח' יח:ט-כ (וראו גם יר' לא:כט-ל). יח' ד-ו: ויש' נג:ד-ב הם מקרים של העברת עול החטא לבא-כוחו של הנפגע.

8 בפירושו הארוך לשם' לד:ז.